

Tanja Tomazin
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija
tanja.tomazin@fil.bg.ac.rs

UDK: 821.163.6.09
821.163.41.09

Književno-umetniški dialogi

Med Slovenijo in Srbijo so, tako kot danes in vmes še veliko močnejše, od davno obstajale močne vezi in povezave. Tako zaradi geografskih in drugih danosti, kot zaradi zgodovinskih odločitev in prepletanj, ki so se zapisala globoko v karakter naroda, njegov spomin, njegov način bivanja, ki plameni tudi, če ne predvsem v njegovi ustvarjalnosti in umetnosti, na poseben način v književnosti. Peta, nagajivo rojstnednevna številka Slovenike je zato posvečena dialogom – razgovoru, klepetu, srečevanju, pogovoru med različnimi kulturami, torej tudi med oddaljenimi prostori, med različnimi časi in vsebinami.

Književnost ni le ena od mogočnih vej umetnosti, je tudi »način«, s tem pa temeljni del zgodovine, filozofije, religije, tudi mnogih drugih humanističnih znanosti, je odmev in odsev svoje stvarnosti, odmev, ki ima moč, da v svojo vselejšnjo sedanost tudi aktivno posega, jo (pre)oblikuje. Zato smo si za tokratno številko izbrali prav književnost in jo, ko se je pojavila možnost objave tudi nekaterih odličnih člankov z drugih področij, kot sta glasba in fotografija, z veseljem razširili na umetnost. Oboje je že po svoji imanentni naravi interaktivno, namreč obstaja »zaradi«, »za«, če ne celo »zgolj v« dialogu.

Prvi znanstveno-raziskovalni članek v tej številki je nastal pod avtorstvom Katje Mihurko Poniž in osvetljuje manj ali skoraj nič poznane biografske, pisateljske, celo čisto osebnostne poteze velike slovenske pisateljice Zofke Kveder. V članku »Vezi Zofke Kveder s srbskih kulturnim prostorom« avtorica spretno prepleta pripoved zgodovinskih dejstev iz Zofkinega življenja z njenimi lastnimi literarnimi in zasebnimi zapisi, kot tudi zapisi njenih sodobnikov. Pomemben del Zofkine osebnosti in njenega ustvarjanja predstavlja prav njena povezanost s

Srbijo, kjer je večkrat bivala in navezovala mnoge stike, med drugimi s srbskim socialistom Dimitrijem Tucovićem in številnimi pisateljicami tistega časa.

Čeprav si poezijo danes le redko predstavljamo kot pogovor med pesnikom in muzo, je vsaka pesem vendarle dialog – med pesnikom in družbo, med bralcem in pesnikom, med svetovi, ki so le težko lahko enotni. V »Lirskem subjektu v poeziji Daneta Zajca« Goran Korunović izpostavlja, premišljuje in pojasnjuje transformacije lirskega Jaza kot pripovednega gledišča in izvora izrekanj o svetu, kakršna se vršijo skozi modernistično in neoavantgardistično Zajčevo pesništvo s konca šestdesetih in sedemdesetih let. Kako v decentraliziranem, tudi že v marsičem postmodernem svetu vzpostaviti stabilne dialoške centre s svetom in ne nazadnje s primarnim subjektivnim predstavnikom tega sveta – samim seboj?

S poezijo se ukvarja tudi Darko Ilin v članku »Radost ponovno odkrite dvojine – medkulturni vidiki zbirke poezije Život na razglednici Ane Ristović«, ki že v samem naslovu daje slutiti, da gre za odnos, relacijo med dvema kulturama, dvema jezicoma in državama, ne nazadnje med dvema posameznikoma. Z interpretacijo pesmi, v katerih so tematizirane občasne bližine in večne razdalje med »jaz« in »ti«, med »domačim« in »tujim«, je osvetljena tudi konkretna izkušnja življenjskega dialoga. Pogovor med notranjimi svetovi in zunanjim okoljem še toliko bolj narekuje bivanje izven domovine, ko nas kulturne meje občutno ločujejo, mejni prehodi med njimi, kakršna je tudi analizirana poezija, pa medsebojno povezujejo in bogatijo.

Ena od ključnih dialoških razsežnosti književnosti se uresničuje tudi skozi njene prevode in dejavnost prevajanja. Vera Majstorović v svojem članku »K slovarju srbsko-slovenskih lažnih prijateljev« osvetljuje praktične in večkrat tudi duhovite primere istih ali podobnih besed, ki pa v srbskem ali slovenskem okolju bistveno spremenijo svoj pomen. Kako si predstavljate rumene obraze, nadležne organe ali upokojene ljubimce? Vse je odvisno od jezikovnega okolja, v katerem se trenutno nahajate. Prevajanje, posebej še literarno, pa ni le prenašanje pomena, pač pa tudi forme, stila. Ta tim. dvojna kodiranost je velik izziv prevajalcev, kar pragmatično prikazuje Jelena Budimirović v prispevku »Izpod peresa prevajalke – problematika prevajanja književnosti z slovenskega v srbski jezik na primeru štirih del«. Na primeru avtorskih prevodov Panika Dese Muck, Boštjanov let Florjana Lipuša, Intimno Gabriele Babnik in otroške knjige Groznovilca v hudi hosti Jane Bauer prevajalka izpostavlja določena težje prevedljiva mesta in izraze etnografske leksike, frazeologizmov, kletvic, onomatopej, arhaizmov, žargona in drugih jezikovnih posebnosti, ki zahtevajo posebno posvečenost prevajalca in ga vse bolj pomikajo v vlogo poustvarjalca, če ne celo drugega soavtorja prevedenih besedil.

Vsak umetniški izraz je tudi posnetek, celo Platonov »posnetek posnetka«, ki odseva vselej zapleten odnos med empirično resničnostjo in idejo. Posebno obliko pomnoževanja svetov izvaja fotografija. Sarival Sosič v članku »Avgust Berthold, peti slovenski impresionist, in njegova prva razstava v Beogradu« predstavi delovanje in mednarodni pomen tega umetniškega fotografa, ki je veliko sodeloval s sopotniki slikarji impresionisti ter slovensko umetnost povzdignil na evropsko raven. Ovekovečil je podobe velikih sodobnikov, Ivana Cankarja, Riharda Jakopiča in drugih, prvo predstavljanje serije svojih del pa je doživel prav leta v Beogradu na 1. jugoslovanski umetniški razstavi leta 1904.

Od slike pa kam drugam kot k zvoku. Franc Križnar se v članku »Slovensko srbski kulturni in še posebej glasbeni odnosi. Glasba je brezmejna!« posveča slovensko-srbskim glasbenim dialogom na ozadju zgodovinskih danosti in velikih političnih sprememb v preteklem stoletju in še prej. Avtor se po Davorinu Jenku, Mihovilu Logarju in Marjanu Kozini posveti tudi Zlatanu Vaudi, torej umetnikom, ki so tako in drugače preraščali okvire svojih narodnih identitet in soustvarjali skupni jugoslovanski prostor. Po letu 1991 so se oblike medsebojnega sodelovanja in povezovanja med narodi bivše Jugoslavije precej preobrazile, največkrat v smeri njihovega ohlajanja, kljub temu pa so še danes prisotne mnoge pozitivne prakse sodelovanja na področju glasbene umetnosti, pedagogije in znanosti. O glasbi piše tudi Mitja Reichenberg v drugem delu svojega članka, začetega v prejšnji, torej četrti številki Slovenike, »Filmska glasba in zlata leta slovenskega filma«. Avtor v njem predstavlja in pojasnjuje partiture skladatelja Bojana Adamiča, ki spremljajo podobe velikega filmskega platna in se jih mnogi spominjamo še iz otroških ali mladostnih dni. Glasba za film je posebne vrste glasba, ki se mimikrijsko poigrava s sliko in relacijo med zvokom in tišino. Reichenberg, podobno kot Križnar, s kritičnim pregledom dejanskega stanja opozori tudi na nekatere aktualne probleme, o katerih je prav razmišljati prav iz (za)upanja v brezmejno moč umetnosti.

V rubriki Prevod je objavljen prvi prevod Andričevega eseja »Sa magijom se ponekad graniči i na prave podvige liči rad dobrog prevodioca«, ki ga je pod naslovom »Delo dobrega prevajalca je pravi podvig in včasih meji na magijo; Prevod Andričevega eseja o prevajalcih i prevajanju« v slovenščino prenesel Marko Stanojević. Andričeva esejistika je v glavnem manj poznana javnosti, še posebej slovenski. Z nastankom tega kratkega, vendar pomembnega prevoda se bralec lahko vsaj sreča z Andričevim razmišljanjem o pomenu in procesu prevajalske dejavnosti, ki je izredno zahtevna, odgovorna in posebej v leposlovnih besedilih vedno že tudi umetniška.

Tokratna številka je bogato opremljena s Prikazi in pregledi. Marija Stanonik bralcem predstavi, kaj so to »Glasovi – knjižna zbirka slovenskih folklornih pripovedi iz naših dni«, v kateri že več kot 30 let izhajajo knjige in zapisi, ki pred pozabo ohranjajo žive pripovedi v njihovih

geografskih, družbenih in narečnih karakteristikah, kot na primer v dolenjskem govornem področju to uspeva knjigi »Naroube prav« dr. Vere Smole. Tankočuten odnos do jezika in zavedanje, da je ta ne le sredstvo, pač pa tudi že identiteta, je tudi eden glavnih inštrumentov knjige »Začasno bivališče. Na grad. Ig.«, kot pokaže avtorica prikaza Lada Stevanovič. Knjiga, v kateri deset zapornic necenzurirano pripoveduje o sebi in svojem življenju, odpira prostor za glasove vrzeli in razpok, pa tudi prostor za milost in razumevanje, za izstop iz črno-bele sheme razmišljanja. Rušenje kategorij shematičnega in objektivnega je tudi ena od linij postmodernistične poetike, ki je proti koncu 20. stoletja bistveno zaznamovala slovensko in srbsko književnost, kar sem predstavila v znanstveni monografiji, ki jo Vanesa Matajč na tem mestu predstavlja v prikazu »Postmodernizem v slovenskem in srbskem romanu«. Maja Đukanović v prispevku »Bilateralni projekt Jezik, književnost in kultura kot temelj medkulturne komunikacije« prikazuje strokovno sodelovanje med Univerzama v Ljubljani in Beogradu v okviru devetega ciklusa bilateralnih projektov in podrobneje opiše živahna znanstvena srečanja med strokovnjaki lingvisti in književniki iz obeh držav. V soavtorstvu Maje Đukanović in Darka Ilina je nastal prikaz »Cankar i(n) mi: mednarodna študentska konferenca in zbornik«, v katerem razveseljuje študentska aktivnost na področju medkulturnih raziskovanj in njihovo zanimanje za slovenskega pisatelja, saj je na konferenci, ki je potekala v okviru beograjskega Lektorata za slovenistiko decembra 2018, sodelovalo kar 30 mladih slovenistov iz 5 različnih držav, mnogi od njih so svoje prispevke združili v zborniku, ki ga je pripravil Darko Ilin. Za konec sem sama zgolj podatkovno uokvirila novinarski zapis avtorice Milene Zupanič, dopisnice iz Srbije in širšega Balkana za časopis Delo, v katerem živahno poroča o razstavi »Rešetarji s Crvenega Krsta – Stoletje obstoja v Beogradu«, ki sta jo beograjski Etnografski muzej in Društvo Slovencev v Beogradu – Društvo Sava pripravila v čast sitarske dejavnosti družine Cvar-Debeljak in življenjskega dela mojstra Ivana Debeljaka.

V resnično veselje mi je, da so v tej, kot tudi že v predhodnih številkah Slovenike staknili glave nekateri ključni raziskovalci, znanstveniki, poučevalci, ustvarjalci in umetniki iz Slovenije in Srbije. Gre za še en pomemben trenutek dialoga med slovenskimi in srbskimi raziskovalnimi in ustvarjalnimi dušami, dovolite mi reči tako, ki jih žene skupna želja, vsaj pokukati v tisto neskončno »sem«, »obstajam«, ki je vselej večje od posameznika, večje od narodnosti ali prepričanj, tisto, kar je vedno (če ne zgolj) v interakciji, torej – v dialogu. In če je dialog resnično tudi »izmenjava različnih stališč z namenom doseganja sporazuma«, naj ta časopis ponudi soglasje o pomembnosti medkulturnih raziskovanj, proučevanj naših medsebojnih odnosov in »drugega«, kar je navsezadnje edina pot, da bi lahko bolje spoznali in razumeli sebe.

Tanja Tomazin
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
tanja.tomazin@fil.bg.ac.rs

Književno-umetnički dijalozi

Između Slovenije i Srbije su, kao i danas, a u prošlosti ponekad i mnogo intenzivnije, odvajkada postojale snažne veze i povezivanja. Usled geografskih i drugih uslovljenosti, kao i zbog istorijskih odluka i preplitanja koja su se duboko urezala u bit naroda, njegovo sećanje, njegov način postojanja na poseban način plamti, ako ne prevashodno u njegovom stvaralaštvu i umetnosti, a ono svakako na osobit način u književnosti. Peti, razigrano rođendanski broj *Slovenike* posvećen je stoga dijalozima – razgovoru, časakanju, susretima, razgovorima između različitih kultura, dakle – i između udaljenih prostora, između različitih vremena i sadržaja.

Književnost nije samo jedna od moćnih grana umetnosti, ona je i „način“, a time i temeljni deo istorije, filozofije, religije i mnogih drugih humanističkih nauka, ona je odjek i odsjaj svoje realnosti, odjek koji ima moć da se u svoju večitu sadašnjost i aktivno umeša, da je (pre) oblikuje. Zato smo za ovaj broj odabrali upravo književnost, a kada se pojavila mogućnost objavljivanja i nekih odličnih članaka iz drugih oblasti, kao što su muzika i fotografija, rado smo ga proširili na umetnost. A po svojoj imanentnoj prirodi, obe oblasti su interaktivne, naime postoje „zbog“, „za“, ako ne čak i „samo u“ dijalogu.

Prvi naučno-istraživački članak u ovom broju nastao je u autorstvu Katje Mihurko Poniž i osvetljava manje ili skoro nimalo poznate biografske, stvaralačke, čak i sasvim lične osobine velike slovenačke spisateljice Zofke Kveder. U članku „Veze Zofke Kveder sa srpskim kulturnim prostorom“, autorka spretno prepliće pripovedanje istorijskih činjenica iz Zofkinog života sa njenim ličnim literarnim i privatnim zapisima, kao i sa zapisima njenih savremenika. Značajan deo Zofkine ličnosti i njenog stvaralaštva predstavlja upravo njena povezanost sa Srbijom, gde je boravila u više navrata i stvorila mnoge kontakte, između ostalih i sa srpskim socijalistom Dimitrijem Tucovićem, kao i brojnim spisateljicama iz tog vremena.

Iako o poeziji danas vrlo retko razmišljamo kao o razgovoru između pesnika i muze, svaka pesma je ipak dijalog – između pesnika i društva, između čitaoca i pesnika, između svetova koji teško mogu biti jedinstveni. U „Lirskom subjektu u poeziji Daneta Zajca“, Goran Korunović naglašava, promišlja i objašnjava transformacije lirskog Ja kao pripovedačkog stanovišta i izvora izjašnjavanja o svetu, kakva se vrše kroz modernističko i neoavangardističko Zajčevo pesništvo s kraja šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka. Kako u decentralizovanom, a u mnogo čemu i postmodernom svetu uspostaviti stabilne centre dijaloga sa svetom, a na kraju krajeva i sa primarnim subjektivnim predstavnikom ovog sveta – sa samim sobom?

Poezijom se bavi i Darko Ilin u članku „Radost ponovo nađene dvojine – interkulturni aspekt zbirke poezije *Život na razglednici* Ane Ristović“, koji već u samom naslovu otkriva da je reč o odnosu, relaciji između dve kulture, dva jezika i dve države, ali i između dva pojedinca. Interpretacijom pesama u kojima su tematizovane povremene blizine i večite udaljenosti između „ja“ i „ti“, između „domaćeg“ i „stranog“, osvetljeno je i konkretno iskustvo životnog dijaloga. Razgovor između unutrašnjih svetova i spoljašnjeg okruženja utoliko je više uslovljen boravkom van domovine, kada nas kulturne granice osetno razdvajaju, a granični prelazi između njih, kakva je i analizirana poezija, međusobno povezuju i obogaćuju.

Jedna od ključnih dijaloških dimenzija književnosti ostvaruje se i kroz njene prevode i proces prevođenja. Vera Majstorović u svom članku „Ka rečniku srpsko-slovenačkih lažnih prijatelja“ osvetljava praktične, ponekad i duhovite primere istih ili sličnih reči, kojima se u srpskom ili slovenačkom okruženju suštinski menja značenje. Kako zamišljate osrednji problem, pristojne organe ili aktuelnu oblast? Sve zavisi od jezičkog okruženja u kojem se trenutno nalazite. Prevođenje, a posebno književno, ne podrazumeva samo prenošenje značenja nego predstavlja i prenošenje forme, stila. Ta tzv. dvostruka kodiranost predstavlja veliki izazov za prevodioca, što pragmatično ilustruje Jelena Budimirović u članku „Iz pera prevodioca – problematika prevođenja književnosti sa slovenačkog na srpski jezik na primeru četiri dela“. Na primeru autorskih prevoda *Panika* Dese Muck, *Boštjanov let* Florjana Lipuša, *Intimno* Gabrijele Babnik i dečje knjige *Groznič vila u strašnoj šumi* Jane Bauer, prevodilac ukazuje na određena teže prevodiva mesta i na primere etnografske leksike, frazeologizama, psovki, onomatopeja, arhaizama, žargona i drugih jezičkih osobenosti, onih koje zahtevaju posebnu posvećenost prevodioca i sve više mu nameću ulogu interpretatora, ako ne čak i koautora prevedenih tekstova.

Svaki umetnički izraz je odraz, čak Platonov „odraz odraza“, koji odražava uvek komplikovan odnos između empirične stvarnosti i ideje. Poseban oblik umnožavanja svetova izvodi fotografija. Sarival Sosič u članku „Avgust Bertold, peti slovenački impresionista i njegova prva

izložba u Beogradu“ predstavlja delovanje i međunarodni značaj ovog umetničkog fotografa, koji je dosta sarađivao sa saputnicima, slikarima impresionistima, i koji je kroz ta povezivanja podigao slovenačku umetnost na evropski nivo. Ovekovečio je lica velikih savremenika – Ivana Cankara, Riharda Jakopiča i drugih, a prvo predstavljanje serije svojih dela doživeo je upravo u Beogradu, na 1. jugoslovenskoj umetničkoj izložbi, 1904. godine.

A od slike – kuda nego ka zvuku. Franc Križnar se u članku „Slovenačko-srpski kulturni i, posebno, muzički odnosi. Muzika je bezgranična!“ posvetio slovenačko-srpskim muzičkim dijalozima na pozadini istorijskih činjenica i velikih političkih promena u prošlom veku, a i ranije. Autor se posle Davorina Jenka, Mihovila Logara i Marjana Kozi- ne posvetio i Zlatanu Vaudi, dakle umetnicima koji su na ovaj ili onaj način prerasli okvire svojih nacionalnih identiteta i koji su učestvovali u stvaranju zajedničkog jugoslovenskog prostora. Posle 1991. godine, oblici međusobne saradnje i povezivanja među narodima bivše Jugoslavije dosta su se izmenili, najviše u pravcu njihovog zahlađivanja, ali su uprkos tome i danas prisutne mnoge pozitivne prakse saradnje u oblasti muzičke umetnosti, pedagogije i nauke. O muzici piše i Mitja Rajhenberg u drugom delu svog članka, započetog u prethodnom, dakle četvrtom broju *Slovenike* – „Filmska muzika i zlatne godine slovenačkog filma“. Autor u njemu predstavlja i objašnjava partiture kompozitora Bojana Adamiča, koje prate slike sa velikog filmskog platna i kojih se mnogi sećaju još iz detinjstva ili mladosti. Muzika za film je posebna vrsta muzike, koja se mimikrijski poigrava slikom i relacijom između zvuka i tišine. Rajhenberg, slično Križnaru, kritičkim pregledom činjeničnog stanja skreće pažnju i na neke aktuelne probleme, o kojima treba razmišljati upravo iz vere i verovanja u bezgraničnu moć umetnosti.

U rubrici *Prevod* objavljen je prvi prevod Andrićevog eseja „Sa magijom se ponekad graniči i na prave podvige liči rad dobrog prevodioca“, koji je pod naslovom „Rad dobrog prevodioca je pravi podvig, i ponekad se graniči sa magijom; Prevod Andrićevog eseja o prevodiocima i prevođenju“ na slovenački jezik preneo Marko Stanojević. Andrićeva esejistika je uglavnom manje poznata javnosti, posebno slovenačkoj. Nastankom ovog kratkog, ali značajnog prevoda, čitalac može makar da se susretne sa Andrićevim razmišljanjem o značenju i procesu prevodilačke delatnosti, koja je izuzetno zahtevna, odgovorna, a posebno je u tekstovima iz lepe književnosti primetno i umetnička.

Ovaj broj je bogato opremljen prikazima i pregledima. Marija Stanonik čitaocima predstavlja publikaciju „Glasovi – zbirka knjiga slovenačkih folklornih priča iz naših dana“, u kojoj već više od trideset godina izlaze knjige i zapisi, koji čuvaju od zaborava živa pripovedanja sa njihovim geografskim, društvenim i dijalekatskim karakteristikama, kao što, na primer, za dolensko dijalekatsko područje to uspeva knji-

zi *Naroube prav*, koju je sačinila dr Vera Smole. Brižan odnos prema jeziku i svest da je on ne samo sredstvo nego i identitet takođe je jedan od glavnih instrumenata knjige *Začasno bivališće. Na grad. Ig.*, kako predstavlja autorka prikaza Lada Stevanović. Knjiga u kojoj deset zatvorenicu necenzurisano pripoveda o sebi i svom životu otvara prostor za glasove praznina i pukotina, ali i prostor za milost i razumevanje, za izlazak iz crno-bele šeme razmišljanja. Rušenje kategorija šematskog i objektivnog je i jedna od linija postmodernističke poetike, koja je krajem 20. veka suštinski obeležila slovenačku i srpsku književnost, o čemu sam pisala u naučnoj monografiji koju je Vanesa Matajč ovde predstavila u prikazu „Postmodernizam u slovenačkom i srpskom romanu“. Maja Đukanović u prilogu „Bilateralni projekat *Jezik, književnost i kultura kao osnov interkulture komunikacije*“ prikazuje stručnu saradnju između Filozofskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani i Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, u okviru devetog ciklusa bilateralnih projekata, i detaljnije opisuje živahne naučne susrete između stručnjaka iz oblasti lingvistike i književnosti iz obeju država. U koautorstvu Maje Đukanović i Darka Ilin nastao je prikaz „Cankar i(n) mi: međunarodna studentska konferencija i zbornik“, pri čijem nas čitanju raduje studentska aktivnost u oblasti međukulturnih istraživanja i njihovo interesovanje za slovenačkog pisca, jer je na konferenciji, koja je održana u okviru beogradskog Lektorata za slovenistiku u decembru 2018. godine, učestvovalo čak 30 mladih slovenista iz pet različitih država, a mnogi od njih su svoje radove objavili u zborniku koji je priredio Darko Ilin. Za kraj, ja sam uobličila i prilagodila novinarski zapis autorke Milene Zupanič, dopisnice iz Srbije i sa šireg područja Balkana za časopis *Delo*, u kojem pitko izveštava o izložbi „Rešetari sa Crvenog Krsta – vek postojanja u Beogradu“, koju su beogradski Etnografski muzej i Društvo Slovenaca u Beogradu – Društvo „Sava“ pripremili u čast sitarske delatnosti porodice Cvar-Debeljak i životnog dela majstora Ivana Debeljaka.

Iskreno me raduje to što su u ovom broju, kao i u dosadašnjim brojevima *Slovenike*, učestvovali neki od ključnih istraživača, naučnika, predavača, stvaralaca i umetnika iz Slovenije i Srbije. Reč je o još jednom značajnom trenutku dijaloga između slovenačkih i srpskih istraživačkih i stvaralačkih duša, neka mi bude dopušteno da se tako izrazim, vođenih zajedničkom željom da makar provire u ono beskonačno „jesam“, „postojim“, koje je uvek veće od pojedinca, veće od nacionalnosti ili uverenja, ono što je uvek (ako ne samo) u interakciji, dakle – u dijalogu. I ako je dijalog istinski i „razmena različitih stanovišta u cilju postizanja sporazuma“, neka ovaj časopis ponudi saglasnost o važnosti interkulture istraživanja, proučavanja naših međusobnih odnosa i „drugog“, što je, na kraju krajeva, jedini put ka boljem poznavanju i razumevanju sebe.

Tanja Tomazin
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia
tanja.tomazin@fil.bg.ac.rs

Literary and Artistic Dialogues

The ties and connections between Slovenia and Serbia have always been strong: they are strong nowadays, whereas in the past, they were even stronger. Due to geographic and other conditions, as well as due to historical decisions and links that have left a deep imprint into the heart's core of the people, their memory, their way of existence is flaming in a special way, if not primarily in the creative outputs and art, then certainly, in a peculiar way, in literature. *Slovenika* No. 5, a playful anniversary issue, is dedicated to dialogues – conversations, chats, meetings, dialogues between different cultures and, accordingly, between distant areas, periods and contents.

Literature is not only one of the powerful branches of art; it is also a “way”, and, accordingly, a fundamental part of history, philosophy, religion and many other humanities; it is an echo and reflection of its own reality, an echo that has the power to step into its eternal present and get actively involved towards (re)shaping it. That is why literature was chosen as the topic for this issue. When an opportunity arose to publish several excellent papers in other fields, such as music and photography, we eagerly expanded it to include art in general. Both areas are immanently interactive – namely they exist “because of”, “for”, if not even “only” in dialogue.

The first research paper in this issue is authored by Katja Mihurko Poniž and it throws light on the less known or almost unknown information about the life, work and even very personal traits of the great Slovenian writer Zofka Kveder. In the paper *Zofka Kveder's Links with the Serbian Cultural Space*, the author skilfully interweaves narration about the historical facts relating to Zofka's life with an overview of

her own literary and private writings, as well as the writings of her contemporaries. An important segment of Zofka's personality and creative work was her connection with Serbia, where she repeatedly stayed and made contacts with many people, including the Serbian socialist Dimitrije Tucović, as well as numerous writers of the time.

Although poetry is nowadays rarely perceived as a conversation between a poet and a muse, every poem is still a dialogue – between a poet and society, between readers and poets, between worlds that are difficult to unify. In the paper *Lyrical Subject in the Poetry of Dane Zajc*, Goran Korunović highlights, analyzes and explains the transformations of the lyrical self as a narrative standpoint and a source for making statements about the world, such as those made through Zajc's modernist and neo-avant-garde poetry of the late 1960s and 1970s. It explains how to establish stable centres of dialogue with the world and ultimately with the primary subjective representative of this world – the self, in a decentralized and largely postmodern world.

Poetry is also discussed by Darko Ilin in the paper *Joy of the Regained Dual – Intercultural Aspects of the Collection of Poems Life on a Postcard by Ana Ristović*. It is revealed already in the title that the paper deals with a relationship between two cultures, two languages and two countries, but also with the relationship between two individuals. Through an interpretation of poems that focus on the occasional closeness and eternal distance between “me” and “you”, between “local” and “foreign”, light is also thrown on the concrete experience of the dialogue of life. The conversation between the inner worlds and the external environment is all the more determined by the fact that one lives outside the homeland, when cultural boundaries act as a major separating agent, while checkpoints between them, similar to the analysed poetry, interconnect and enrich us.

One of the key dialogical dimensions of literature is materialized through translations and the process of translating. In her paper *A Contribution towards a Dictionary of Serbian-Slovenian False Friends*, Vera Majstorović sheds light on practical, sometimes humorous, examples of the same or similar words the meaning of which changes significantly in the Serbian or Slovenian environment. How do you imagine an “osrednji problem”, “pristojni organi”, or “aktuelna oblast”? It all depends on your current language environment. Translating, and especially translating literature, involves not only the transmission of meaning, but also the transmission of form and style. This so-called double coding is a major challenge for translators, as pragmatically illustrated by Jelena Budimirović in the paper *From a Translator's Pen: Problems Related to Literary Translation from Slovenian into Serbian Demonstrated on Four Literary Works*. Using her own translations of the books *Panika* by Desa Muck, *Boštjanov let* by Florjan Lipus, *Intima* by Gabrijela Babnik and the children's book *Groznovilca v hudi hosti* by

Jana Bauer as examples, the translator highlights passages that were difficult to translate, as well as ethnographic terms, phraseologisms, swear words, onomatopoeia, archaisms, jargon and other linguistic peculiarities that require a special commitment from translators and increasingly impose on them the role of interpreters, if not co-authors of the translated texts.

Artistic expression is always a reflection and even Plato's "reflection of reflection", reflecting the perpetually complicated relationship between the empirical reality and ideas. A special form of the multiplication of worlds is performed through photography. In the paper *August Berthold: The Fifth Slovenian Impressionist Artist and His First Exhibition in Belgrade*, Sarival Sosič discusses the work and the international relevance of this art photographer, who actively collaborated with his companions, impressionist painters, and who raised Slovenian art to the European level through these connections. He perpetuated the images of his great contemporaries – such as Ivan Cankar or Richard Jakopič. The first presentation of a series of his works was organized in Belgrade, at the First Yugoslav Art Exhibition, in 1904.

Proceeding from images we inevitably move towards sound. In his article *Cultural Relations between Serbia and Slovenia, with Special Reference to Music. Music is Boundless!*, Franc Križnar deals with musical dialogues between Slovenia and Serbia against the background of historical facts and major political changes in the last century, and earlier. Along with Davorin Jenko, Mihovil Logar and Marjan Kozina, the author also discusses the work of Zlatan Vauda. In other words, the paper is dedicated to those artists who in one way or another transcended the framework of their national identities and who got involved in the creation of a common Yugoslav space. After 1991, the forms of cooperation and connections between the nations of the former Yugoslavia changed significantly – cooperation mostly declined. However, many positive collaboration practices in the area of music, education and scholarship can still be found. Mitja Reichenberg discusses music in the second part of his study *Film Music and the Golden Age of Slovenian Film*, the first part of which was published in the fourth issue of *Slovenika*. The author presents and explains Bojan Adamič's scores that accompany moving pictures and are imprinted in childhood or adolescence memories of many people. Film music is a special kind of music, which uses mimicry in playing with images and the relationship between sound and silence. Through an evidence-based critical overview of the situation, Reichenberg, just like Križnar, draws attention to some current problems that require consideration in the light of the faith and belief in the boundless power of art.

The section *Prevod* brings the first Slovenian translation of Ivo Andrić's essay *Sa magijom se ponekad graniči i na prave podvige liči rad dobrog prevodioca* [*The Work of a Good Translator Sometimes Verges on*

Magic and a Genuine Exploit]. The translation by Marko Stanojević is published under the title *Delo dobrega prevajalca je pravi podvig in včasih meji na magijo; Prevod Andrićevega eseja o prevajalcih i prevajanju*. Andrić's essays are generally less known to the public, especially in Slovenia. This short but important translation offers to the readers at least a brief insight into Andrić's perception of the meaning and process of translating, which is extremely demanding, requires great responsibility and has noticeably artistic traits, especially in the area of fiction.

This issue features a significant number of reviews. Marija Stanonik presents to the readers the series *Glasovi – knjižna zbirka slovenskih folklornih pripovedi iz naših dni* [*Voices – a Literary Collection of Modern Slovenian Folktales*], which contains books and records published over the past thirty years, presenting living narratives with their geographical, social and dialectal peculiarities (e.g. the book *Naroube prav* compiled by Vera Smole, PhD, for the Lower Carniolan dialect). According to the author of the review, Lada Stevanović, a considerate approach to language and the awareness that it is not only a means but also an identity are the main points of the book *Začasno bivališče. Na grad. Ig*. The book in which ten female inmates present uncensored accounts about themselves and their lives opens up a space for voices of voids and cracks, but also a space for mercy and understanding, and a departure from a black-and-white pattern of thinking. The elimination of the categories of the schematic and the objective is also one of the lines of postmodern poetics, which left a crucial imprint in the Slovenian and Serbian literature in the late 20th century. This topic is discussed in my research monograph, reviewed by Vanessa Matajc in *Tanja Tomazin: Postmodernizem v slovenskem in srbskem romanu*. In the paper *Bilateralni projekat Jezik, književnost i kultura kao osnov interkulture komunikacije*, Maja Đukanović presents the cooperation between the Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, and the Faculty of Philology, University of Belgrade, carried out within the framework of the ninth cycle of bilateral projects. She describes in detail lively scientific meetings between experts in the field linguistics and literature from the two countries. The review *Cankar i(n) mi: međunarodna studentska konferencija i zbornik* is co-authored by Maja Đukanović and Darko Ilin. We are delighted to read about student activities related to cross-cultural research and their interest in the Slovenian writer: as many as thirty young scholars in Slovenian studies from five countries attended the conference held at the Department of Slovenian Studies at the University of Belgrade in December 2018 and many of them published their studies in the proceedings edited by Darko Ilin. Finally, I edited and adapted a report by Milena Zupanič, *Delo's* correspondent from Serbia and the Balkans, about the exhibition *Rešetari sa Crvenog Krsta – vek postojanja u Beogradu* [*The by Rešetars of*

Crveni Krst – a century of life in Belgrade], organized by the Ethnographic Museum in Belgrade and the Sava Slovenian Society of Belgrade to celebrate the sieve-making trade of the Cvar-Debeljak family and the life-time achievements of Ivan Debeljak.

I am truly pleased that some of the key researchers, scholars, lecturers and artists from Slovenia and Serbia have been involved in the creation of this issue. This is yet another significant moment in the dialogue between Slovenian and Serbian explorative and creative souls guided by a shared desire to peep into the infinite “I am”, “I exist”. This always transcends an individual, a nationality or a belief, which is always (if not only) in interaction, and accordingly in dialogue. If the dialogue is truly “an exchange of different viewpoints towards reaching an agreement”, let this journal offer an agreed position on the importance of intercultural research, the study of our mutual relations, and the “Other”, which is, after all, the only way towards a better knowing and understanding of ourselves.